

MARDİN İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:
2022/20

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 17.05.2022 tarihli ve 2022/304 sayılı kararıyla oy birliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	ii
TABLolar DİZİNİ	iii
1. GİRİŞ.....	1
2. NEZARETHANELERDE YAPILAN İNCELEMELER.....	3
2.1. Mardin İl Emniyet Müdürlüğü (Tüm Şubelere İlişkin Ortak İnceleme-Tespitler).	3
2.2. Asayiş Şube Müdürlüğü	5
2.3. Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü.....	6
2.4. Kaçakçılıkla Mücadele ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü ve Narkotik Şube Müdürlüğü	9
3. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	10
3.1. Değerlendirme	10
3.2. İl Emniyet Müdürlüğüne Yönelik (Ortak) Tavsiyeler	10

KISALTMALAR

AIÖK	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
cm	: Santimetre
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CPT	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
İEM	: İl Emniyet Müdürlüğü
KOM	: Kaçakçılıkla Mücadele ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü
m	: Metre
md.	: Madde
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol
para.	: Paragraf
TEM Şube Müdürlüğü	: Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü
TIHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Asayiş Şube Müdürlüğü Nezarethane Ölçü ve Kapasiteleri.....	5
Tablo 2: TEM Şube Müdürlüğü Kadınlar Nezarethaneleri Ölçü ve Kapasiteleri.....	7
Tablo 3: TEM Şube Müdürlüğü Erkekler Nezarethaneleri Ölçü ve Kapasiteleri	7
Tablo 4: KOM Şube Müdürlüğü Nezarethane Ölçü ve Kapasiteleri	9

1. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 6701 sayılı özel bir Kanunla kurulmuş olup Kanun'un temel maksadı 1'inci maddede; *"...insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek"* şeklinde belirtilmiştir.
2. 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalanmış, söz konusu sözleşme 2011 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiş ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanmıştır. Sözleşmenin 1'inci maddesinde OPCAT'ın amacı; *"Bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmak"* olarak belirlenmiştir.¹
3. 6701 sayılı Kanun'un 9/1-ı bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanunun 2/1-k bendine göre UÖM *"İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi"* ifade etmektedir.
4. Suç işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığı halinde kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yer almaktadır. CMK'nin 99'uncu maddesinde *"Gözetimine alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine"*

¹ BM, Genel Kurul, *İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin Ek İhtiyari Protokolü*, 39/46, m. 1.

ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği” hükmü bulunmaktadır.

5. 01.06.2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin² 4’üncü maddesine göre nezarethaneler; “*Şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri*” ifade etmektedir.
6. 6701 sayılı Kanun’un 9/1-j bendinde, Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirme görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu nezarethanelere ziyaretler düzenlemek TİHEK’in görev ve yetki alanı kapsamındadır.
7. Bu rapor, TİHEK tarafından 6701 sayılı Kanun’un 9/1-J bendine ve 6701 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 96’ncı maddesinin 3’üncü fıkrasına binaen alınan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun kararı³ ve 08.10.2021 tarihli ve 4570 sayılı TİHEK Başkanlık oluru üzerine 13.10.2021 tarihinde Mardin İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethanelerine gerçekleştirilen ziyaret neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.
8. Ziyaret heyetinde ... yer almıştır.
9. Ziyaret Covid-19 salgını sebebiyle “zarar vermeme ilkesi” gözetilerek, temizlik-maske-mesafe kurallarına riayet edilerek gerçekleştirilmiştir.

² Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, RG, 01.06.2005, 25832, md.4.

³ TİHEK Kurulunun 2021-16 numaralı kararı

2. NEZARETHANELERDE YAPILAN İNCELEMELER

10. Ziyaret, Mardin İl Emniyet Müdürlüğünde (İEM) Kurum Yetkilileri ile yapılan ön görüşme ile başlamıştır. Görüşmede TIHEK hakkında bilgi verilmiş ardından sırasıyla Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü (TEM), Narkotik Şube Müdürlüğü, Kaçakçılıkla Mücadele ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü (KOM) ile Asayiş Şube Müdürlüğü⁴ binaları ziyaret edilmiştir.
11. İl Emniyet Müdürlüğü A, B ve C blokları olmak üzere 3 ana bloktan oluşmaktadır. A ve B blokta idari birimler yer almakta, C blokta ise nezarethane odaları bulunmaktadır. C bloğun birinci katının sağ koridorunda TEM Şube Müdürlüğü yer almakta iken, diğer koridor iki bölümden oluşmakta; bu bölümün sağ tarafında KOM ve Narkotik Şube Müdürlüğü, sol tarafında ise Asayiş Şube Müdürlüğü yer almaktadır. KOM ve Narkotik Şube Müdürlükleri aynı nezarethane odalarını kullanmaktadır.
12. Ziyaret tarihinde TEM Şube Müdürlüğü Nezarethanesinde yabancı uyruklu 1 kişi bulunduğu görülmüş ve bu kişiyle Müdürlük personeli bulunmaksızın bire bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
13. Müdürlük yetkilileri tarafından Covid-19 salgını tedbirleri kapsamında nezarethanelerde gözaltına alma işlemlerinin mümkün olduğunca kısa sürede tamamlanmasının öncelendiği ve özgürlüğünden mahrum bırakılanların işlemlerinin aynı gün içinde sonuçlandırılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.

2.1. Mardin İl Emniyet Müdürlüğü (Tüm Şubelere İlişkin Ortak İnceleme-Tespitler)

14. Emniyet Müdürlüğü ana hizmet binasındaki tüm şubelerde nezarethane odalarının demir düzeneklerle ayrıldığı, demir parmaklıkların sağlam demir malzemeden yapıldığı ve yeterli kalınlıkta olduğu gözlemlenmiştir. Nezarethane odalarındaki tutulanların oturmaları ve uyumaları için kullandıkları sabit ve dayanıklı beton alanın üstü silinebilir yumuşak kumaş şilte ile kaplanmıştır.
15. Nezarethane odalarında tutulanların kendilerine zarar verebileceği herhangi bir askılı tesisat borusu veya kalorifer peteği bulunmadığı gözlemlenmiştir.

⁴ Bu müdürlükleri ifade etmek üzere kısaca Şube Müdürlüğü ifadesi tercih edilecektir.

16. Isıtma ve soğutma sistemi merkezi sisteme bağlıdır. Müdürlük yetkilileri tarafından sıcaklığın mevsim ihtiyaçlarına ve tutulanlardan gelen taleplere göre ayarlanabildiği ifade edilmiştir.
17. Tutulanların acil durumlarda ve ihtiyaçlarını iletmek için görevli nöbetçi memura seslendikleri ve tutulanların ihtiyaçlarının imkânlar doğrultusunda ivedilikle karşılandığı ifade edilmiştir. Bunun dışında nezarethane bölmelerinde tutulanların kullanabileceği herhangi bir acil durum butonu bulunmadığı anlaşılmıştır.
18. Tutulanların acil tıbbi müdahale gerektiren sağlık sorunu yaşamaları durumunda ivedilikle 112 Acil Çağrı Merkezine haber verildiği; tutulanın sağlık ekiplerince hastane ortamında müdahale edilmesi gerektiğine karar verildiğinde tahkikatı yürüten birim tarafından derhal görevlendirilen bir memur eşliğinde tedavisi yapılmak üzere sevk işlemlerinin yapıldığı ifade edilmiştir.
19. Tutulanların yemek ihtiyaçları İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı Polisevi’nden getirilen kumanya ile karşılanmakta, tutulanlardan vegan/vejetaryen beslenen veya hastalık sebebiyle diyet beslenmesi gerekenler olduğunda bu ihtiyaca uygun yemekler temin edilmektedir.
20. Müdürlük yetkilileri tarafından Kurum kapasitesine yetecek kadar battaniye bulunduğu ifade edilmiş ve Asayiş Şube Müdürlüğüne ait müdafî görüşme odasında şeffaf poşetler içinde battaniyelerin üst üste istiflendiği görülmüştür.
21. Gözaltında bulunan tutulanların sürekli ilaç kullandığının tespit edilmesi durumunda reçeteli ilaçların kendisi ya da ailesinden alınarak görevli memur tarafından muhafaza edildiği ve usulüne uygun kullanıldığı, ilaçların şahsın yanında mevcut olmaması durumunda ise Müdürlükçe temin edildiği dile getirilmiştir.
22. Tutulanların Kurumdan ayrılmasının akabinde kaldıkları bölmeler ilaçlanmakta ayrıca haftada bir bulaşıcı hastalıklara karşı genel ilaçlanma da yapılmaktadır. Buna ek olarak bulaşıcı hastalığı bulunan tutulanlar maske, eldiven, dezenfektan temin edilerek karantina koşullarında barındırılmaktadır.
23. Nezarethane oda ve ortak kullanım alanlarının personel tarafından her gün temizlendiği, tutulanlara verilen battaniye ve yastıkların ise belirli aralıklarla kuru temizleme firmaları aracılığıyla temizliğinin yapıldığı ifade edilmiştir.
24. Tüm Şube Müdürlüklerinde engelli bireyler için ayrılmış tuvalet ve banyo bölümlerinin engelli bireylerin hareket edebilecekleri genişlikte olduğu

gözlemlenmiştir. Öte yandan bu alanlarda tutunma barı gibi destekleyici fiziki donanımın mevcut olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Kurumda engelli bireyler için tekerlekli sandalye bulunmamaktadır.

25. Şube Müdürlüklerinde yabancı uyruklu şahıslar için hazırlanmış İngilizce, Arapça, Rusça, Fransızca, Almanca gibi çeşitli dillerde Sanık Hakları Formu bulunmaktadır. Müdürlükte “Sanık Hakları Formu” ve “Nezarethane Talimatı” dışında kişileri bilgilendirici herhangi bir broşür, kitapçık gibi materyalin bulunmadığı gözlemlenmiştir.
26. Şube Müdürlüklerinde kadın ve erkek personel sayısının yeterli olduğu, gözaltına alınan kadınlarla ilgili işlemlerin kadın personel tarafından yapıldığı ve geceyi nezarethanede geçirmesi gereken kadın tutuklu olması halinde kadın personelin nöbete kaldığı ifade edilmiştir.
27. Ziyaret heyeti tarafından nezarethaneye alınanların kaydına ait defter incelendiğinde defterin görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenli olarak incelendiği, kayıtlarda herhangi bir eksiklik olmadığı ve gözaltı süreleri dâhil tüm bilgilerin anlaşılır olduğu görülmüştür.

2.2. Asayiş Şube Müdürlüğü

28. Şube Müdürlüğü Nezarethanesine ait nezarethane odalarının ölçü ve kapasiteleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1: Asayiş Şube Müdürlüğü Nezarethane Ölçü ve Kapasiteleri

Nezarethane	Kapasite	En	Boy	Yükseklik
Sol-1	2 kişi	220 cm	340 cm	290 cm
Sol-2	2 kişi	220 cm	340 cm	290 cm
Sol-3	4 kişi	220 cm	450 cm	290 cm
Sağ-1	2 kişi	280 cm	320 cm	290 cm
Sağ-2	2 kişi	280 cm	370 cm	290 cm

29. Şube Müdürlüğü nezarethane odalarının kapasitelerinin yetersiz kalması halinde KOM nezarethane odalarının kullanıldığı ifade edilmiştir.
30. Nezarethane odalarında bulunan demir parmaklı pencerelerin görüş alanı Müdürlüğün dış duvarı olup pencereler ile arasındaki mesafe yaklaşık 60 cm’dir. Bu

nedenle dış duvar cepheli odaların yeterince doğal ışık almadığı görülmüştür. Öte yandan nezarethanelerdeki yapay aydınlatmanın ise yeterli olduğu tespit edilmiştir.

31. Şube Müdürlüğü Nezarethanesinde 1 tuvalet, 1 banyo ve 1 lavabo bulunmaktadır. Ayrıca ortak kullanım alanında engelliler için 1 tuvalet ve 1 lavabo da mevcuttur. Engelli bireyler için ayrılmış tuvalet ve banyo bölümünde TSE 9111⁵ standardı kapsamında duvara sabitlenmiş tutunma barı gibi kolaylaştırıcı donanımın mevcut olmadığı gözlemlenmiştir. Nezarethanede tutulan bulunduğu zamanlarda tuvalet, banyo ve lavaboların her gün temizlendiği, tutulanların Kurumdan çıkışı yapıldıktan sonra ise bölümlerin genel temizliğinin ayrıca yapıldığı ifade edilmiştir.
32. Şube Müdürlüğü Nezarethanesinde 1 ifade alma odası bulunmaktadır. Ziyaret tarihi itibarıyla ifade alma odasında mevcut olmayan kamera ve ses kaydı ünitelerinin kurulması ile alakalı ihale süreci devam etmektedir.
33. Şube Müdürlüğü Nezarethanesinde 1 müdafî görüşme odası bulunmaktadır. Müdafî görüşme odasında ses kayıt bağlantısı olmayan kamera sistemi mevcuttur.
34. Şube Müdürlüğü nezarethanesine ait 24 saat esasına göre kayıt yapan 28 adet kamera bulunmakta, gözetim altında tutulan bulunması durumunda şahsın nezarethaneye girişinden sevkine kadar geçen süre boyunca nöbetçi memur tarafından izlenmekte ve kamera kayıtları 90 gün saklanmaktadır. Kamera kayıtlarının şebeke geriliminden etkilenmemesi ve kayıtların kesintiye uğramaması adına kayıt ve izlem ünitelerinin tamamı UPS⁶ sistemine bağlıdır.
35. Şube Müdürlüğü personeline “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” konulu seminer verildiği ancak özel olarak “işkence ve kötü muameleyi belgelendirme” ile “tutulanlara ve özellikle hassas gruplara yönelik muamele” konusunda bir eğitim verilmediği öğrenilmiştir.

2.3. Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü

36. Nezarethane şube müdürlüğünde bulunan odaların ölçü ve kapasiteleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

⁵ TSE 9111, (2011). Özürlüler Ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri, TSE, Ankara.

⁶ UPS: Kesintisiz güç kaynağı (Uninterruptible Power Supply - UPS), herhangi bir elektrik, elektronik cihazın şebeke beslemesinin (genellikle 220 V AC ancak bazı ülkelerde 110 V AC) kesilmesini, tolerans dışı yüksek veya düşük gelmesini önleyen bir elektronik cihazdır.

Tablo 2: TEM Şube Müdürlüğü Kadınlar Nezarethaneleri Ölçü ve Kapasiteleri

Nezarethane	Kapasite	En	Boy	Yükseklik
B-1	2	350 cm	310 cm	300 cm
B-2	2	250 cm	310 cm	300 cm
B-3	2	250 cm	310 cm	300 cm
B-4	2	250 cm	310 cm	300 cm

Tablo 3: TEM Şube Müdürlüğü Erkekler Nezarethaneleri Ölçü ve Kapasiteleri

Nezarethane	Kapasite	En	Boy	Yükseklik
E1	2	250 cm	310 cm	300 cm
E2	2	250 cm	310 cm	300 cm
E3	2	290 cm	310 cm	300 cm
E4	2	280 cm	310 cm	300 cm
E5	1	280 cm	220 cm	300 cm
E6	3	410 cm	300 cm	300 cm
E7	2	410 cm	220 cm	300 cm
E8	2	410 cm	220 cm	300 cm

37. Şube Müdürlüğü nezarethane odalarının kapasitelerinin yetersiz kaldığı durumlarda KOM ve Asayiş Şube Müdürlüğü nezarethane odalarının kullanıldığı ifade edilmiştir.
38. Ziyaret tarihi itibarıyla TEM Şube Müdürlüğü nezarethanesinde yabancı uyruklu bir tutulan olduğu görülmüştür. Ziyaret heyeti tutulan kişiyle Covid-19 salgını tedbirleri çerçevesinde maske mesafe hijyen kurallarına riayet edilerek demir parmaklıkların arkasından görüşme gerçekleştirmiştir. Ziyaret heyetinde yer alan psikoloğun Arapça bilmesi sayesinde Türkçe bilmediği anlaşılan tutulan ile rahatça iletişim kurulmuş olup tercümana ihtiyaç duyulmamıştır.
39. Gözaltındaki tutulana 2 battaniye verildiği görüşmüş ve verilen battaniyelerin yeterli olup olmadığı sorulduğunda ise kendisinden yeterli olduğu cevabı alınmıştır.
40. Tutulananın ziyaretin gerçekleştirildiği gün sabah 06:00'da evinden gözaltına alındığı, önce hastaneye götürülerek tercüman eşliğinde ifade alma işleminin gerçekleştirildiği, sonrasında ise nezarethaneye getirildiği bilgisi alınmıştır. Yapılan görüşmede tutulan tarafından 12 saat geçmesine rağmen ailesine ve avukatına haber

veremediği ifade edilmiştir. Ziyaret sonrasında Müdürlük Yetkilileri tarafından bahsi geçen kişiye ait gözaltına alma tutanağı ve haber verme tutanağı tarafımıza iletilmiş ve söz konusu tutanakta tutulanan eşine haber verildiği bilgisinin olduğu tespit edilmiştir.

41. Şube nezarethanesinde 5 tuvalet, 3 banyo ve 5 lavabo bulunmaktadır. Engelli şahıslar için 2 tuvalet, 1 banyo ve 1 lavabo mevcuttur. Engelli bireylere ayrılan tuvalet ve banyo bölümlerinde TSE 9111 standartları kapsamında duvara sabitlenmiş tutunma barı gibi destekleyici donanımın mevcut olmadığı gözlemlenmiştir. Müdürlük yetkilileri tarafından bu alanların rutin olarak temizlendiği ifade edilmiş olup ziyaret heyetinin izlenimi de bu alanların genel olarak temiz olduğu şeklindedir. Tuvalet ve lavaboda sıvı ve katı sabunun mevcut olduğu fakat tuvalet kâğıdının bulunmadığı gözlemlenmiştir. Gözaltındaki şahıs ile yapılan görüşmede; talep ettiği zaman tuvalete gidebildiği, 3 kere abdest aldığı ve sıcak suyun mevcut olduğu belirtilmiştir. Banyoda ışıklandırma bulunmamasının yanı sıra doğal ışığı içeri alacak herhangi bir pencere de olmadığından kapı kapatıldığında içeride tamamen ışıksız bir ortam oluşmaktadır.
42. Müdürlük yetkilileri tarafından tutulanları yemek ihtiyaçlarının mevzuata uygun olarak İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı Polisevinden getirilen kumanya ile sağlandığı ifade edilmiştir. Ziyaret tarihinde görüşme yapılan gözaltındaki kişiye yemeklerin yeterli olup olmadığı sorulduğunda tutulan; kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeğini Müdürlükte yediğini ve yemeklerle ilgili herhangi bir problemi olmadığını belirtmiştir. Ayrıca ziyaret sırasında tutulan şahsın oturduğu yerde 0,5 litrelik 2 adet şişe olduğu gözlemlenmiştir.
43. Şube müdürlüğünde 1 müdafî görüşme ve 1 ifade alma odası bulunmaktadır. İfade alma odası aynı zamanda teşhis odası olarak da kullanılmaktadır. Ses-görüntü alma özelliğini haiz kamera bulunan odada 2 sandalye, 1 masa mevcut olup karşı tarafı göstermeyen ayna sayesinde teşhis işleminin yapılabildiği ve odanın genel olarak temiz ve düzenli olduğu gözlemlenmiştir.
44. Müdürlük yetkilileri tarafından Şube Müdürlüğü nezarethanesine ait 24 saat esasına göre kayıt yapan 28 adet kamera olduğu, gözaltında tutulan bulunması durumunda tutulananın nezarethaneye girişinden sevkine kadar geçen süre boyunca nöbetçi memur tarafından izlendiği ve güvenlik kamera kayıtlarının 30 gün saklandığı ifade

edilmiştir. Ayrıca elektrik kesintisi veya teknik arıza gibi durumlarda jeneratör sistemi devreye girerek kamera kayıtlarının devamının sağlandığı eklenmiştir. Şube Müdürlüğünde kör nokta bulunmadığı gözlemlenmiştir.

45. Şube Müdürlüğü personeline ifade alma teknikleri ve insan hakları konusunda çeşitli eğitimler verildiği ancak özel olarak “işkence ve kötü muameleyi belgelendirme” ile “tutulanlara ve özellikle hassas gruplara yönelik muamele” konusunda bir eğitim verilmediği tespit edilmiştir.

2.4. Kaçakçılıkla Mücadele ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü ve Narkotik Şube Müdürlüğü

46. Nezarethane şube müdürlüğünde bulunan odaların ölçü ve kapasiteleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4: KOM Şube Müdürlüğü Nezarethane Ölçü ve Kapasiteleri

Nezarethane	Kapasite	En	Boy	Yükseklik
<i>Sol-1</i>	2	220 cm	340 cm	290 cm
<i>Sol-2</i>	2	220 cm	340 cm	290 cm
<i>Sol-3</i>	4	220 cm	450 cm	290 cm
<i>Sağ-1</i>	2	280 cm	320 cm	290 cm
<i>Sağ-2</i>	2	280 cm	370 cm	290 cm

47. Şube Müdürlüğü nezarethane odalarının kapasitelerinin yetersiz kaldığı durumlarda Asayiş Şube Müdürlüğü ve TEM Şube Müdürlüğü nezarethane odalarının kullanıldığı ifade edilmiştir.
48. Şube Müdürlüğü Nezarethanesinde 1 tuvalet, 1 banyo ve 1 lavabo bulunmaktadır. Ayrıca engelli şahıslar için 1 tuvalet ve 1 lavabo da mevcuttur. Engelli bireyler için ayrılmış bu bölümlerde sıvı sabun ve tuvalet kâğıdı gibi kişisel temizlik malzemeler mevcut olup bu alanların TSE 9111 standartlarına uygun olarak duvara sabitlenmiş tutunma barı gibi destekleyici donanım bulunmadığı gözlemlenmiştir.
49. Şube Müdürlüğünde 4 ifade alma odası bulunmaktadır. Ziyaret tarihinde ifade alma odasında kamera ve ses kaydı ünitelerinin mevcut olmadığı tespit edilmiş olup ziyaretin akabinde Kurumumuz Müdürlükle iletişime geçerek gerekli malzemelerin satın alma işlemlerinin devam ettiği bilgisine ulaşmıştır.

50. Şube Müdürlüğünde 2 müdafî görüşme odası bulunmaktadır. Müdafî görüşme odalarında ses kayıt bağlantısı olmayan kameralar mevcuttur.
51. Müdürlük yetkilileri tarafından Şube Müdürlüğü nezarethanesine ait 24 saat esasına göre kayıt yapan 9 adet kamera olduğu, gözaltında tutulan bulunması durumunda tutulananın nezarethaneye girişinden sevkine kadar geçen süre boyunca nöbetçi memur tarafından izlendiği ve güvenlik kamera kayıtlarının 90 gün saklandığı ifade edilmiştir. Kameraların elektrik kesintisi veya teknik arıza gibi durumlardan etkilenmemesi adına kayıt ve izlem ünitelerinin tamamının UPS sistemine bağlı olduğu ifade edilmiştir. Şube Müdürlüğünde herhangi bir kör nokta tespit edilmemiştir.
52. Şube Müdürlüğü personeline “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” eğitimi verildiği ancak özel olarak “işkence ve kötü muameleyi belgelendirme” ile “tutulanlara ve özellikle hassas gruplara yönelik muamele” konusunda bir eğitim verilmediği tespit edilmiştir.

3. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

3.1. Değerlendirme

53. TİHEK’in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek bir iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede, Müdürlük yetkilileri ve personeli, Heyetin ziyaret etmek istediği alanlara erişimi sağlamıştır.

3.2. İl Emniyet Müdürlüğüne Yönelik (Ortak) Tavsiyeler

54. İl Emniyet Müdürlüğü personelinin insan hakları konusunda eğitim almadığı göz önüne alındığında Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’nin (AİÖK) “*Şüphelilerin sorgulanması, tatminkâr bir biçimde yapılabilmesi için özel eğitim gerektiren ve uzmanların yapması gereken bir iştir. İlk olarak ve özellikle, sorgulamanın amacının tam olarak ne olduğu kesin olarak belirlenmelidir; amaç, sorgulamayı yapan memurların gözünde suçlu olduğu varsayılan bir kişinin itiraf etmesini sağlamak değil, incelenmekte olan konu hakkında gerçekleri öğrenmek için doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmak olmalıdır. Şüphelilerin sorgulanması sırasında uygulanacak davranış kurallarının belirlenmesi, kolluk kuvvetlerinin uygun eğitimi almasına ek*

olarak, yukarıda belirtilen amaca uymalarını çok kolaylaştıracaktır.”⁷ tavsiyesi uyarınca; Müdürlük ve bağlı merkezlerde görev yapan personelin hizmet içi eğitim müfredatına, “insan hakları”, “tutulanlara ve özellikle hassas gruplara yönelik muamele” ile “BM’nin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi (İstanbul Protokolü)” dahil olmak üzere işkence ve kötü muameleyi inceleme ve belgelendirme konularının dâhil edilmesi,

55. Ziyaret edilen tüm şube müdürlüklerinde gözaltında bulunan engelli bireyler için tekerlekli sandalye bulunmadığı, tuvalet, lavabo ve banyo bölümlerinde TSE 9111 standartları gereğince tutunma barı gibi kolaylaştırıcı fiziki donanım olmadığı dikkate alınarak BM Engelli Hakları Sözleşmesi’nin 14’üncü maddesinde yer alan *“Taraf Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dâhil olmak üzere Sözleşme’nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.”*⁸ hükmü uyarınca tüm şube müdürlüğü nezarethanelerinde engelli dostu uygulamaların başlatılması,
56. TEM Şube Müdürlüğünde müdafî görüşme odasında duvara istiflenmiş çok sayıda ambalajlı battaniye olduğu görülmüş olup AIÖK’nin *“Avukata erişim hakkı polis gözetimi altında tutulan bireylerin üç temel hakkından biridir.”*⁹ hükmü ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 21’inci maddesinde yer alan *“Şüpheli veya sanık vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir.(...) Her kolluk biriminde görüşme için uygun şartları haiz görüşme odası ayrılır.”*¹⁰ hükmü uyarınca her kolluk biriminde görüşme için uygun şartlara sahip müstakil bir müdafî görüşme odası düzenlenmesi gerektiği,
57. Gözaltında bulunan şahısların acil ihtiyaçları olması durumunda sesli olarak nöbetçi memura bildirdikleri göz önüne alındığında, görevli memurun tutulan şahısların acil

⁷ Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi AIÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) 9, para. 34.

⁸ Birleşmiş Milletler (BM), Genel Kurul, *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*, A/RES/61/106 (2006), m.14.

⁹ Avrupa Konseyi, Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, *AIÖK Standartları*, CPT/Inf/(2002) 15, para. 40.

¹⁰ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, md.21.

ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri adına tutulanları görebilecekleri/duyabilecekleri bir yerde durmaları veya Avrupa Cezaevi Kuralları'nın 18.2 ve 52.4 maddelerinde yer alan *“Mahpusların personel ile gecikmeksizin irtibat kurmasını mümkün kılan bir alarm sistemi olmalıdır.”* ve *“Tüm mahpusların, gece de dâhil olmak üzere, günün her saatinde personel ile iletişim kurabilmesine imkân sağlanmalıdır.”*¹¹ tavsiyeleri gereğince odalara personel çağırma butonu konulması,

- 58.** Nezarethane banyolarında pencere bulunmadığı, aydınlatmayı sağlayacak herhangi bir ışıklandırma düzeneğinin de bulunmaması nedeniyle içeriye ışığın yalnızca kapının açık tutulması suretiyle girebildiği hususu göz önüne alındığında CPT'nin 12'nci Genel Raporu'nun *“Polis nezaretindeki kişiler mahremiyete uygun şartlarda tuvalet imkânına ve yıkanmak için uygun şartlara sahip olmalıdır.”*¹² tavsiyesi uyarınca tüm mekanlarda mahremiyetin sağlanması adına tutulanların kapıyı açık bırakma mecburiyetinde kalmasını engellemek üzere nezarethane banyolarında gerekli aydınlatmanın tesis edilmesi

hususları tavsiye edilmektedir.

¹¹ Avrupa Cezaevi Kuralları, md. 18.2 & 52.4.

¹² Avrupa Konseyi, Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) 15, md. 47.

04.06.2022

İLAVE GÖRÜŞ

Karar Adı :
Karar Numarası : 2022/300, 2022/301, 2022/302, 2022/303, 2022/304, 2022/305,
2022/306

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol gereği oluşturulan ve Ulusal Önleme Mekanizması görevi gören TIHEK insan onurunu temel alarak;

h) İşkence ve kötü muamele ile mücadele etmek ve bu konuda çalışmalar yapmak.

i) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak.

j) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmekle görevlidir.

Bu görev; Ek İhtiyari Protokol'ün 19.maddesinde belirtildiği üzere özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin işkence ve diğer zalimane, gayriinsanî veya küçültücü muamele veya cezaya karşı korunması amacı ile **BU KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMU DÜZENLİ OLARAK İZLEMEK** ile yerine getirilir.

Öncelikle OPCAT kapsamında Kurumun ziyaret edeceği (özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları) yerlerin belirlenmesi gerekir.

6701 sayılı Kanun'da ziyaret edilecek yerler konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Kanunun gerekçesine baktığımızda **özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin alıkonuldukları ceza ve tutukevleri, kamplar, bakım merkezleri gibi yerler** şeklinde ibare bulunmaktadır.

Ek Protokol'ün 4.maddesi ise bu yerlerin **bir kamu makamının verdiği emre binaen ya da kamu makamının teşviki veya rızası veya bilgisi dahilinde, yargı yetkisi ya da denetimi altında bulunan kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları ya da bırakılabilecekleri her hangi bir yer olduğu**, ikinci fıkrada da;

Özgürlükten yoksun bırakılmayı **herhangi bir adli, idari veya diğer bir makamın emri üzerine kişinin kendi iradesi ile ayrılmasına izin verilmeyen kamusal ya da özel gözaltı yerlerinde tutulması**,

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 9061-AL0A-8OB2 Belge Doğrulama Adresi : <https://ebyssorgu.tihek.gov.tr>

hapsedilmesi veya yerleştirilmesi anlamına geldiği belirtilmiştir.

AIHM işkence ile kötü muamele ayrımını, mağdura yapılan muamelenin yoğunluğu, muamelenin fiziksel ve ruhsal etkileri, mağdurun cinsiyeti, muamelenin uygulanış şekli ile yöntemi, eziyetin süresi, mağdurun sağlık durumu ve yaşı gibi göstergelerle değerlendirmektedir.

Ek Protokol ile kapsam bu şekilde ilkesel anlamda tahkim edilmesine rağmen Kurum, gereksiz ve görev kapsamında kalmadığını düşündüğüm (huzurevleri gibi) birçok yere Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında ziyaretler gerçekleştirmektedir. Bu hususa bir kez daha dikkat çekmek isterim.

Ziyaretler sonucunda hazırlanacak raporlarda özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muamele ve koşulların iyileştirilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin ilgili normlarını dikkate alarak, ilgililere tavsiyelerde bulunulur.

Tarafı olduğumuz sözleşmelerde de insan onuruna vurgu yapılmakta, işkence ve kötü muamelelerin fiziksel ve ruhsal bakımdan insanda bıraktığı derin acı ve ızdırap olgusu üzerinde durulmaktadır.

Ek İhtiyari Protokol'ün 20.maddesinde Ulusal Önleme Mekanizmasında asgari olarak bulunması gereken yetkiler belirlenmiştir ki 6701 sayılı Kanunla bu yetkiler TIHEK'e verilmiştir.

- 1-Tüm alıkoyma yerlerinde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin sayısının yanı sıra, bu tür yerlerin sayısı ve bulunduğu yere yere ilişkin her türlü bilgiye ulaşmak,
- 2-Bu kişilere yönelik tutum ve alıkonulma koşullarına ilişkin tüm bilgiye ulaşmak,
- 3-Tüm alıkoyma yerlerine ve bunların binalarına ve tesislerine ulaşmak,
- 4-Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerle, tanık bulunmaksızın, doğrudan doğruya ya da gerekli görülüyorsa çevirmen aracılığıyla veya Ulusal Önleme Mekanizmasının konuyla ilgili bilgi verebileceğine inandığı başka herhangi biriyle özel görüşmeler yapmak,
- 5-Ziyaret etmek istenen yerleri ve görüşmek istenen kişileri serbestçe seçmek.

Alıkoyma yerlerinin düzenli önleyici ziyaretlerle izlenmesi, özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin alıkonma koşullarının ve bu kişilere karşı muamelenin tüm yönlerini ilk elden değerlendirerek, zaman içinde işkence ve kötü muameleyi önlemeyi amaçlayan bir süreçtir.

Alıkoyma yerlerine yapılan bu ziyaretlerin önleyici niteliği, bağımsız ulusal organların yapacağı diğer türden ziyaretlerden ve özellikle alıkonanların yaptıkları bireysel şikayetlerin soruşturulması için yapılan ziyaretlerden

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 9061-AL0A-8OB2 Belge Doğrulama Adresi : <https://ebyssorgu.tihek.gov.tr>

Adres: Yüksel Cad. No:23 06650 Bakanlıklar-ANKARA

Telefon No : 4227800

e-Posta :

Kep Adresi : tihek@hs01.kep.tr

Fax No : 4227899

İnternet Adresi : <http://www.tihek.gov.tr/>

Bilgi İçin :

Dahili No:

amaç ve yöntem bakımından ayırır.

Yine bu kapsamda yapılan ziyaretler adli bir vakanın soruşturulmasından ve de bir teftiş incelemesinden de tamamen farklıdır.

Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında alıkoyma yerlerine yapılan düzenli ve habersiz ziyaretlerin ana amacı, alıkonanların insan haklarına saygı gösterilip gösterilmediğini izlemek ve ihlallere, özellikle işkence ve diğer kötü muamele biçimlerine karşı caydırıcı olmaktır.

Alıkoyma koşullarının (altyapı, su, sıhhi tesisat ve hijyen vb gibi) değerlendirilmesi de yine OPCAT uyarınca yapılması gerekir. Çünkü buradaki koşullar özgürlüğünden mahrum bırakılan kişiler üzerinde acı verici etkiler bırakabilir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan ve 2018 yılında yayınlanan Ulusal Önleme Mekanizmalarının Rolüne dair Uygulama Rehberinde;

“Görevinin karakteri önlemektir; ziyaret işlevlerini yerine getirirken bu gibi durumlarla karşılaşmalar dahi, UÖM’ler soruşturma yapmaz ya da işkence ve kötü muamele şikâyetleri ile ilgili hüküm vermezler. UÖM’lerin kurulmasına ilişkin mevzuat, yetkili makamları ve diğer paydaşları UÖM’nin tavsiyelerini yerine getirmeye ve tavsiyeleriyle ilgili diyaloga girmeye zorlamalıdır.

ULUSAL ÖNLEME MEKANİZMASI SORUŞTURMA ORGANI DEĞİLDİR. Bir UÖM’nin görevi, önleyici yaklaşımıyla, işkenceye karşı çalışan diğer organlardan farklıdır: işkence veya kötü muamele ile ilgili şikâyetleri araştırmak veya değerlendirmek yerine, kalıpları tanımlamak ve sistemik işkence risklerini saptamayı amaçlamaktadır.” değerlendirmelerinde bulunmuştur.

Kurumun bugüne kadar yaptığı ziyaretler sonucunda hazırlanan raporlara baktığımızda çoğunlukla Ulusal Önleme Mekanizması kapsamı dışında kalan hususların yer aldığı, yapılan tavsiyelerin soyut ve ilgisiz kurumlar muhatap alınarak yapıldığı görülmektedir.

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi "İşkence" terimini 1.maddesinde “ **bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelir.** şeklinde açıklamaktadır.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 9061-AL0A-8OB2 Belge Doğrulama Adresi : <https://ebyssorgu.tihek.gov.tr>

Adres: Yüksel Cad. No:23 06650 Bakanlıklar-ANKARA

Telefon No : 4227800

e-Posta :

Kep Adresi : tihek@hs01.kep.tr

Fax No : 4227899

İnternet Adresi : <http://www.tihek.gov.tr/>

Bilgi İçin :

Dahili No:

İşkencenin tarifi verilmesine rağmen diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaların neler olduğu konusunda bir tarif yapılmamış 16.madde de **1. maddede tanımlandığı şekilde işkence derecesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza gibi fiiller** şeklinde çerçeve çizilmiştir.

Kurumun raporlarına baktığımızda Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında kalan hususlar bir “tespit” olarak kalmakta bu anlamda bir değerlendirme yapılmamaktadır.

“İşkence ve Kötü Muamele” ise raporlarda sadece “kelime” olarak kalmaktadır.

Diğer taraftan Kanunla kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve rapor hazırlama görevleri ile diğer görevler, insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları tarafından yerine getirilir. Bu hükmün amacı da Ek İhtiyari Protokolün 19.maddesinde belirtilen ilkeler doğrultusunda raporların konusunda uzman kişilerin hazırlamasıdır.

Ayrıca tavsiyelerin de doğru muhabata; somut bir şekilde ve takibini de mümkün kılacak”.....**şeklindeki uygulama/davranış/tutum işkence/kötü muamele teşkil edebileceği değerlendirildiğinden bu uygulamadan vazgeçilmesi/yeniden gözden geçirilmesi...tavsiye olunur.”** şeklinde yapılmalıdır.

Diğer taraftan Ulusal Önleme Mekanizması görevi kapsamında bir resen inceleme kararı alınmış ise incelemenin sadece bu konu üzerinde yoğunlaştırılması gerekir. Aynı zamanda Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında ziyareti de yapılacaksa ziyaret raporunun ve resen inceleme raporunun ayrı ayrı ele alınıp değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak Kurumun Ulusal Önleme Mekanizması kapsamındaki görevini İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde yerine getirmesi gerektiği kanaatindeyim.

e-imzalıdır

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 9061-AL0A-8OB2 Belge Doğrulama Adresi : <https://ebyssorgu.tihek.gov.tr>

Adres: Yüksel Cad. No:23 06650 Bakanlıklar-ANKARA

Telefon No : 4227800

e-Posta :

Kep Adresi : tihek@hs01.kep.tr

Fax No : 4227899

İnternet Adresi : <http://www.tihek.gov.tr/>

Bilgi İçin :

Dahili No:

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 9061-AL0A-8OB2 Belge Doğrulama Adresi : <https://ebyssorgu.tihek.gov.tr>

Adres: Yüksel Cad. No:23 06650 Bakanlıklar-ANKARA

Telefon No : 4227800

e-Posta :

Kep Adresi : tihek@hs01.kep.tr

Fax No : 4227899

İnternet Adresi : <http://www.tihek.gov.tr/>

Bilgi İçin :

Dahili No:

